

Štajerski »špeharji«

Ob cesti iz Maribora v Ptuj leži nekaj vasi, kjer se ljudje ne bavijo kakor drugod na Dravskem polju samo s poljedelstvom in živinorejo, marveč tudi s tako zvanim »špeharstvom«, to je: kupujejo prašiče, jih koljejo in vozijo naprodaj v Maribor in Ptuj. Središče »špeharjev« je precej velika vas Prepole, kjer menda ni hiše, ki se ne bi bavila s tem poslom, a mnogo jih je tudi v sosednjih vaseh.

Že cesarica Marija Terezija je tem krajem konec 18. stoletja podarila pravico do špeharstva, ker zemlja tod ni dovolj rodovitna. Sprva ni bilo treba nikomur iz teh krajev nikakega dovoljenja: vsakdo je lahko kupil svinj, jo raztelesil in jo odpeljal v Maribor ali Ptuj; konec prejšnjega stoletja pa si je že moral priskrbeti pismeno dovoljenje, ki ga je dobil brezplačno. Ker so pa špeharji prodajali meso, posebno pa slanino ceneje kakor mestni mesarji in so meščani rajši kupovali pri njih kakor pri mesarjih, so le-ti napeli vse sile, da prepričajo oblast, kolika krivica se jim dogaja, ker mesarijo navadni kmetje in kvarijo njim, ki plačujejo velike davke, njihovo obrt. Vnela se je ogorčena borba in mesarji so dosegli svoje: leta 1930. je bilo špeharstvo prepovedano! Toda špeharji so se uprli!

»Kako?« je povzdignil svoj glas njihov vodja. »Že od Marije Terezije imamo svoje pravice, pa bi nam jih zdaj vzeli? Naši dedje in pradedje so se preživljali s prodajo svinjine in slanine, mi pa naj menda vržemo svoje mesarske nože med staro šaro, da bodo zarjaveli? Ne, nikoli! Svoje pravice zahtevamo nazaj! O, saj vemo, zakaj nas ne marajo mesarji! Boje se konkurence! Mi kupujemo svinje dražje kakor oni, meso pa prodajamo ceneje, ker ne mislimo le na to, da bi v nekaj letih obogateli! Pokažite nam špeharja-bogataša! Vsakdo izmed nas ima komaj hišico in kos zemlje, mest-

ni mesarji pa imajo po dve, tri velike hiše! Za nas govori naša stara pravica, ki se je ne bomo nikoli odrekli, govore pa tudi množice naših kupcev!«

Napisali so pritožbo v Ljubljano in Beograd, ustanovili v Prepolah posebno zadrugo — in oblasti so končno potrdile njihova pravila ter nanovo oživila stare špeharske pravice. Spet so smeli špehariti, a napravili so si morali prave mesarske stojnice. Zdaj jih imajo v Mariboru štirideset, v Ptujju pa sedem; prej so namreč prodajali svoje blago kar z voza; nekateri so tudi vrgli svinjsko kožo na zemljo, nanjo naložili mesa in ga kar tako prodajali. Tudi sicer se je od leta 1930. precej spremenilo. Dotlej je lahko vsakdo zaklal svinjo doma in jo pripeljal razteleseno na trg, zdaj mora vsakdo klati v mariborski ali ptujski klavnici. Na ta način, posebno še z večjimi davki, so jim narasli stroški, da morejo prodajati svoje blago le še za dva do tri dinarje ceneje kakor mesarji. Njihov zaslužek je mnogo manjši, skrbi in odgovornosti pa večje, zato jih je mnogo opustilo delo svojih pradedov. Do zadnjih let so pozimi prodali v enem mesecu v Mariboru do šest sto svinj, v Ptujju pa preko šestdeset, zdaj pa komaj še tretjino tega.

Špeharski posel ni nikakor lahek! Oni, ki vozijo na mariborski trg, odpeljejo vsak petek svinje v Maribor, jih tam v klavnici zakoljejo, noč prepe v kaki gostilni ali pri znancih, v soboto zjutraj pa si postavijo stojnice na Vojaškem trgu ob Dravi in čakajo na kupce. Navadno prodajata mož in žena, često jima pomaga tudi sin, ki je komaj stopil iz šole. Pozimi jim je mrzlo, veter brije od Drave, v noge jih zebe, prestopajo se in z zmrzlimi rokami sekajo meso. Ure se vlečejo počasi, često vsega niti ne prodajo. Pozno popoldne pospravijo in odpeljejo proti domu. Dva dni zamude. Zaslužek pa ni vedno dovolj velik.

Toda špeharstvo ima tudi svoje prednosti. Čeprav ne daje več posebnega dobička, vendar imajo pri vsaki špeharski hiši vse leto dovolj mesa,

slanine, posebno pa drobovja, ki ga navadno ne prodajo. Mnogo špeharjev hodi pozimi v sosednje vasi kolinit, kjer dobro zaslužijo in še prinesejo mesa. Špeharski otroci si prinašajo v šolo mesa in klobas. Mnogi delijo svojo južino z onimi, ki nimajo niti suhega kruha, mnogi pa so tudi takšni, da nalašč jedo tako, da jih revnejši vidijo, a ne odstopijo jim niti grižljaja. Delo njihovih očetov, ki imajo stalno v rokah mesarski nož in se pogovarjajo le o kupčijah, vpliva nanje, da mnogi niso tako dobrosrčni kakor

ostali otroci. Sicer pa vsak deček, komaj je zapustil šolo, že spremlja očeta v mesto, mu pomaga klati in rezati meso in slanino. Koliko šestnajstletnikov zakolje, odere in razkosa svinjo lepše kakor mesar, ki se je več let učil svoje obrti!

Vendar so špeharji le dva dni v tednu mesarji, sicer so kmetje; kot takšni med letom z ljubeznijo obdelujejo svoj košček zemlje, pozimi pa popravljajo orodje in krmijo živino. Zemlja jim daje kruh in jih tudi varuje prevelike trdosrčnosti.

* * *

Leonardo da Vinci in njegova »Zadnja večerja«

Ko je veliki slikar Leonardo da Vinci slikal na steno nekega milanskega samostana svojo »Zadnjo večerjo«, je bil nekega dne tako zatopljen v svoje delo, da je pozabil na svojo okolico. Molče je s čopičem slikal, dokler mu ni trudna roka omahnila. Zadnji sončni žarki so razsvetlili sliko in oživeli osebe na njej. Zadovoljno jih je gledal mojster, le ob pogledu na Kristusovo glavo se mu je izvil vzdih iz prsi. Zopet se mu danes ni posrečilo dati Kristusu tisti izraz, ki mu ga je narekovalo srce. Obrazu je manjkal čar razsvetljenja, manjkal je izraz Boga, ki je bil pripravljen žrtvovati življenje za grešno človeštvo.

Tedaj so zaškripale duri in senca je padla na steno. Leonardu se je bližal dominikanec v beli obleki.

»Mojster, odpočijte se in pridite z menoj na vrt!« je dejal.

Mojster vzdihne in odgovori: »Danes je bil slab dan! Ves trud je zaman! Oblika se mi je posrečila, vsaka poteza v Njegovem obrazu je plemenita, ali božje duše nisem znal položiti vanj; glava Odrešenikova se ne dviga iznad glav ostalih!«

Dominikanec molči, a v srcu je istega mnenja. Saj je bila Kristusova glava včeraj lepša. Kako živi so obrazi učencev! Vsak obraz zase je umotvor!

Petrovi oči so polne ognja, Tomažev pogled je plah, ko gleda Judeža, ki se mu z obraza zrcali prikrita zloba.

Leonardo sledi pogledu dominikanca in se glasno zasmije: »Zlobnež se mi je najbolje posrečil. Ali se ne zdi tudi vam tako, pobožni pater? Da, za Judežev obraz me je navdušilo sovraštvo. To je poteza za potezo obraz mojega največjega sovražnika. Tu sem duška maščevanju. To je umotvor!«

Pater pogleda mojstra in de: »Gospod, četudi je glava Judeža mojstrsko naslikana, vendar jo morate odstraniti! Drugače, mojster Leonardo, se vam Kristusova glava ne bo nikoli posrečila. Žrtvujte zaradi Kristusa svoje maščevanje in Njegova glava bo šla iz vašega odpuščajočega srca na steno.

In ga pusti samega. Medtem je sonce zašlo. Mojster še vedno stoji pred steno in strmi v sliko. Strašen je boj, ki hrumi v njegovih prsih. Od časa do časa vztrepeta njegov lepi obraz, iz oči mu švigajo bliski in zopet ugasnejo. Pa se vihar v njem pomiri. Počasi dvigne čopič in zbrise Judežev obraz.

Drugega dne se Leonardovi učenci močno prestrašijo, ko vidijo, da je zabrisan mojstrov umotvor, na katerega je bil tako ponosen. Kdo je to storil? Ali kako se začudijo, ko zagledajo mojstra z obžarjenim obrazom slikati Kristusov obraz, ki jih že gleda z vso nebeško milino in obžarjenostjo. Kmalu sije vsa nebeška Kristusova veličina s tega obraza.